

Blog 2 - Ongepast

Leiderschap in de kerk is een veelbesproken thema. Voor sommigen ook een ongepast thema. Ik moet eerlijk bekennen dat ik bij kennismaken van de bezwaren van deze auteurs een wat ongemakkelijk gevoel kreeg. Wat moet ik hiermee? Hoe moet ik dit duiden? En is het nu inderdaad ongepast om leiderschapstheorieën in de kerkelijke context te gebruiken? Het is één van de vragen die ik in mijn proefschrift probeer te beantwoorden. En ik zal eerlijk bekennen: hét antwoord is er (nog) niet... Wel ben ik de waarde gaan inzien van deze kritische stemmen. Wat beweegt hen die nadrukkelijk afstand nemen van een verbinding tussen ambt en leiderschap en het inzetten van leiderschapstheoretische inzichten in de kerkelijke context?

Is het gepast te spreken over leiderschap en leiders in de kerk? Dat is de eerste vraag. Met een verwijzing naar Noordmans neemt Boele in zijn dissertatie over Noordmans afstand van elke aanduiding van Jezus Christus als leider, genie, held, sociaal hervormer of kerkvorst. Jezus was Heiland der wereld en Zijn leven was geboren worden, lijden en sterven. Noordmans onderkent dat Christus ook Koning wordt genoemd, maar tijdens de verzoeking door de duivel heerschappij over aardse koninkrijken afwees, omdat Zijn koninkrijk een Koninkrijk der hemelen is. Een verbinding tussen de drie ambten van Christus (Profeet, Priester en Koning) en (christelijk) leiderschap, zoals veelvuldig gezocht wordt, betekent gemakkelijk overgaan van het Evangelie op de cultuur. Dit betekent voor Noordmans en Boele dat een leider niet in de kerk thuishoort. In Noordmans ambtsvisie draagt God Zijn macht niet over aan enig orgaan, zodat het op zichzelf zou werken. En ook niet aan de kerk of aan ambtsdragers. De ambten zijn ingesteld, een ambt wordt "gedragen" en daarom hebben ze geen heerlijk in zichzelf¹.

De tweede vraag is of het gepast is inzichten vanuit de leiderschapstheorie te gebruiken in de kerkelijke context. In zijn antwoord op deze vraag neemt Boele in zijn dissertatie stevig afstand van het gebruiken van de organisatiekunde en de managementliteratuur in de kerkelijke context. Hij komt tot de conclusie dat de ambtstheologie van de kerk niet vervangen mag worden door een leiderschapsmodel uit de seculiere leiderschapsfilosofie². Boele ziet hier verschillende gevaren in: de theologie wordt teruggedrongen achter de openbaring³, diverse publicaties over christelijk leiderschap doen denken aan incarnatietheologie⁴, christelijke leiderschap vertoont vaak trekken van neocalvinisme⁵ en leiderschapsmodellen kennen vaak een vorm van (natuur)wetenschappelijke,

¹ C.P. Boele, *Noordmans, de filosofie en christelijk leiderschap*, 120. Noordmans is van mening dat bij de protestantse kerkvorm meer het herderlijk type past, waarbij de preek meer op de voorgrond komt en plaats van aanbidding en cultus, waaraan de bisschop leiding gaf. Kenmerkend aan de presbyteriale kerkorde is voor Noordmans niet dat de gemeente *geen* centrale figuur heeft, maar dat dit een presbyter is in plaats van een bisschop, wat wil zeggen dat het pastorale meer in het centrum staat dan de regering.

² C.P. Boele, *Noordmans, de filosofie en christelijk leiderschap*, 149.

³ Dat gebeurt bijvoorbeeld als seculiere leiderschapsmodellen de theologische ruimte binnendringen.

⁴ Boele duidt het begrip 'incarnatietheologie' als incarnatie die voortgaat in de christelijke leider en onder wiens leiding de gemeente zich organisch ontwikkelt.

⁵ Boele bedoelt hiermee dat beginselen de plaats van de Bijbel gaan innemen. Hij legt dit uit aan de hand van enkele voorbeelden. Zoals het beginsel 'eigenaarschap'. Een veelgebruikte moderne managementgedachte. Hij ziet dit als een gevaar voor de kerk, omdat gelovigen geen eigenaar, maar eigendom zijn, zoals Zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus zegt. Een ander voorbeeld dat Boele gebruikt is het ambtelijk gezag van de predikant. Dit is geen product van het groepsproces binnen de gemeente, maar ingesteld van Christuswege. Of identiteit:

rationele overmoed, 'die de kerk door middel van kille leiderschaps- en managementmodellen tot een zakelijk, ongeestelijk bedrijf maakt'⁶.

Waarschuwendende woorden voor iemand die onderzoek doet naar leiderschap in de reformatorische kerken. Ik ben Boele dankbaar voor zijn helderheid en stevige bewoordingen. Het maakt me voorzichtig en zet aan het denken: wat vind ik hier eigenlijk van? Het brengt me ook bij nog basaler ontologische vragen: wat is nu eigenlijk het wezenlijke, het eigene van een kerkelijke gemeente? En hoe verhoudt zich dit tot (christelijke) maatschappelijke organisaties of ondernemingen? En is het inderdaad zo dat leiderschapstheoretische inzichten, waar ik in het dagelijks leven dankbaar gebruik van maak, ongepast zijn om in te zetten in de kerkelijke context?

Al peinzend rijgen de vragen zich aaneen. Want hoe werkt het dan bij een willekeurige ouderling die in het dagelijks leven directeur is van een school of zorginstelling en daar bewust op een Rijnlandse manier leiding geeft? Schudt hij deze overtuiging en visie op goed leiderschap af als hij de consistorie binnen stapt? Of die predikant die eerder vol enthousiasme en bevlogenheid leiding gaf aan een kennisintensieve organisatie, waar het ging om ruimte voor ontwikkeling vanuit vertrouwen in het vakmanschap van de professional? Wat neemt hij mee in zijn predikantschap? Bewust of onbewust? Waar neemt hij bewust afstand van omdat het ongepast is binnen de kerkelijke context? Mooie vragen om voor te leggen aan predikanten en ouderlingen...

Dick Both – september 2024

'Het wereldse fenomeen "identiteit" komt dan in de plaats van het kritische, Bijbelse, theologische gegeven dat de identiteit van de christelijke gemeente niet gelegen is in de groep, maar in haar Bruidegom en Hoofd, Christus.
⁶ C.P. Boele, *Noordmans, de filosofie en christelijk leiderschap*, 131-132.